

Kaip atsižvelgti į lytį

Šis leidinys yra projekto „VB ir NVO 4.0“ Nevyriausybių skėtinių organizacijų institucinio stiprinimo dalis, kurį įgyvendina Vystomojo bendradarbiavimo platforma. Projektas finansuojamas Lietuvos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos lėšomis. Donoro parama šiam leidiniui nereiškia pritarimo turiniui, už kurį yra atsakingi tik jo autoriai. Donoras taip pat negali būti laikomas atsakingu už leidinyje pateiktos informacijos naudojimą.

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

Autorės: Aurelija Auškalnytė ir Margarita Jankauskaitė.

© Lygių galimybių plėtros centras, 2024 m.

Leidinyas parengtas siekiant atliepti **nevyriausybių organizacijų poreikius**, tačiau juo naudotis kviečiame ir kitas įmones, įstaigas, savo veiklą siekiančias grįsti moterų ir vyrų lygių galimybių principais.

Tai gidas, kuris padės rasti atsakymus į šiuos ir panašius klausimus:

- Ar tinkama į atskiras veiklas įtraukti tik moteris arba tik vyrus?
- Kaip pasirinkti lyčiai jautrią kalbą?
- Kaip patikrinti, ar vykdomos veiklos nedidina atotrūkio tarp moterų ir vyrų?
- Kaip rašant ir įgyvendinant projektus atliepti reikalavimą „integruoti lyčių aspektą“?
- Ar „integruojant lyčių aspektą“ pakanka atsižvelgti tik į lytį?

Turinys

Kas yra lytis?	4
Lytis – ne vienintelė tapatybė	8
Lyčių nelygybės ištakos ir galimybės mažinti ją	11
Lyčių aspekto integravimas	15
Lyčiai jautri kalba	18
3 R – įrankis pa(si)tikrinimui	24
Pirmasis žingsnis (R1) – Re prezentacija (kitai p – atstovavimas)	25
Antrasis žingsnis (R2) – Resursai (kitai p – ištek liai)	27
Trečiasis žingsnis (R3) – Realybė	31
Kam komunikuojame?	34
Į ką svarbu atkreipti dėmesį rašant projektus?	35

Kas yra lytis?

Mūsų visuomenėje **lyties sąvoka** kelia nemažai sumaišties. Taip yra dėl to, kad ji **susieta su politiniu turiniu**.

Lyties apmąstymas – reikšmingas feminizmo indėlis į socialinės tikrovės suvokimą. Dažnai cituojama prancūzų filosofės Simone de Beauvoir frazė – „moterimi ne gimstama, o tampama“. Ji reiškia, kad kiekvienai naujagimei tenka išmokti, ką reiškia būti moterimi konkrečiu laikmečiu, konkrečioje kultūroje, priklausant konkrečiai socialinei grupei. Moteris – namų židinio sergėtoja, kuriai nereikia išsilavinimo? O gal – subtili jaukių namų kūrėja, kartu einanti gerai apmokamas vadovės pareigas? Arba nei židinio puoselėtoja, nei subtili? Galimų ir viena kitai prieštaraujančių versijų kultūroje buvo ir tebėra daug. Tas pats pasakytina apie vyrus.

Anglų kalbėse šalyse sąvoką „gender“ pradėta vartoti ieškant žodyno, padedančio įvardinti socialinių struktūrų poveikį lyčių vaidmenims. Šios sąvokos vartoseną buvo susijusi su politiniais antrosios feminizmo bangos įvykiais. Iki tol lingvistikoje „gender“ buvo pasitelkiama apibrėžti daiktavardžių giminei. Masiniai moterų protestai ir judėjimas už lygias teises skatino **plėsti**

sąvokų aprašą, leidžiantį taikliau atspindėti ir **permąstyti moterų nelygybę lemiančius veiksnius**. Taigi, anglų kalboje sąvokos „sex“ ir „gender“ buvo pradėtos vartoti siekiant tiksliau įvardyti biologinius tapatybės aspektus ir dėl socialinių normų poveikio atsirandančius žmogiškųjų patirčių skirtumus.

Aštuntajame XX a. dešimtmetyje „gender“ pradėta vartoti atskleidžiant esamų vyriškumo ir moteriškumo normų poveikį moterų gyvenimui. **Konceptualus biologinių ir socialines struktūras pabrėžiančių aspektų atskyrimas padėjo kovai už moterų teises**. Pavyzdžiui, buvo lengviau pagrįsti nuostatą, kad išimtinai moterims visuomenės skiriama globos pareiga nėra susijusi su prigimtimi, o moterų ir vyrų fizinių ir reprodukcinų funkcijų skirtumai neturėtų būti laikomi kliūtimi renkantis darbo ir įvairias visuomenės veiklos sritis.

Kiek vėliau imta abejoti analitiniu „sex“ ir „gender“ skirties tikslingumu. Tokios sąvokos ne visada pakankamos apmąstant unikalią kiekvieno asmens patirtį. Griežtas socialinių ir biologinių lyties aspektų atskyrimas trukdo pamatyti, kad ji visuomet yra **įkūnyta** (prigimtis ir kultūros poveikis yra neatsiejami vienas nuo kito). Taigi, kategoriškas sąvokų atskyrimas gali paslėpti tai, kaip lytiškumas patiriamas kartu su negalia, skirtingų „rasių“, amžiaus ar seksualinės orientacijos asmenų. Nagrinėjant translyčių asmenų patirtį biologinius ir dėl socialinių struktūrų poveikio susiformavusius lytinės tapatybės aspektus taip pat nėra lengva atskirti.

Sąvokų vartojimas ir suvokimas keičiasi. Į tai svarbu atkreipti dėmesį, nes žodynas ne tik atspindi

visuomenėje vykstančius pokyčius, jis yra ir sisteminių permainų įrankis. Lyties pagrindu sukonstruotos ir įtvirtintos struktūros **daro didelį poveikį žmogaus padėčiai** darbo ir gamybos, valdžios ir pavaldumo, troškimų ir seksualumo, prestižo ir statuso santykiuose. Į jas būtina atsižvelgti, vadinasi, turėti ir jas įvardyti padedančias sąvokas.

Šiame leidinyje **sąvoka *lytis*** vartojama **kalbant apie socialinį dėmenį**. Ji referuoja į socialines struktūras, kurios daro įtaką institucijų darbui, reglamentuoja gyvenimo taisykles, veikia žmonių elgesį, išteklių paskirstymą, apibrėžia galimybes.

Kalbant apie lytinę tapatybę, siūlome neapsiriboti dvinare – moterys–vyrai – skirtimi. Tokia priešprieša besiremianti samprata susiaurina reiškinių suvokimą. Supratimas, kad ne visi žmonės priskiria save vienai iš dviejų kategorijų, gali prasidėti renkant paprastus duomenis. Pavyzdžiui, Europos Komisija teikiantiesiems paraiškas projektiniam finansavimui siūlo rinkti informaciją, kiek veiklose dalyvaus moterų, vyrų ir **kitą lytinę tapatybę turinčių asmenų**. Šių kategorijų nurodymas dalyvių sąrašuose gali tapti svarbiu žingsniu lytinės įvairovės pripažinimo link.

TRUMPAI

- Lyties supratimas **nėra statiškas** – jis keičiasi atliepdamas visuomenės raidos permainas.

- Anglakalbėje literatūroje atskiriamos sąvokos *sex* (biologinė asmens lytis) ir *gender* (tai, kas į lietuvių kalbą kartais verčiama kaip „socialinė lytis“). Socialinės lyties sąvoka apibrėžia normas, kaip moterims, vyrams ir nebinariniams asmenims leidžiama elgtis **konkrečioje kultūroje ar socialinėje aplinkoje**.
- Kasdienybėje lietuvių kalba sąvoka „lytis“ vartojama apibrėžiant tiek biologinius, tiek socialinius žmogaus būties aspektus. Šiame leidinyje mums **aktualūs socialiniai aspektai**, nes būtent jie lemia nevienodas skirtingų žmonių grupių galimybes.
- Svarbios yra ne tik „moters“ ir „vyro“ kategorijos – visuomenei būdinga žmonių, turinčių **savitą lyties pajautimą** ar lytinę tapatybę, įvairovė. Dalis jų tapatinasi su konkrečiai lytimi, dalis – ne.
- Žmonės, kurių gimimo biologinė lytis sutampa su lytine tapatybe, vadinami **cislyčiais**¹. Asmenys, kurie patiria, kad jų lytinė tapatybė nesutampa su priskirtąja lytimi, vadinami **translyčiais**.

¹ *Cis* kaip ir *trans* yra iš lotynų kalbos kilę priešdėliai. *Cis* reiškia „toje pačioje pusėje“, *trans* – „priešingoje pusėje“. Šie terminai jau seniai naudojami mokslo disciplinose: geografijoje, genetikoje, chemijoje, siekiant, pavyzdžiui, apibūdinti molekulės struktūrą (atomas joje yra toje pačioje ar kitoje pusėje).

Lytis – ne vienintelė tapatybė

Atsižvelgti į lytį vykdydami įvairias veiklas siekiame tam, kad galėtume **amortizuoti istoriškai susiklosčiusios nelygybės padarinius** ir kurti ateitį be praeičiai būdingo šališkumo. Tačiau ne tik lytis lemia nelygybę.

Vienos žmonių grupės patiria savo laisvės ir materialinės gerovės suvaržymus (kaupiamąjį užimamų socialinių pozicijų poveikį) labiau nei kitos. Subjektyviai patiriama lytinė tapatybė gali būti mažiau svarbi nei struktūrinė nelygybė, kylanti dėl to, kad institucinės taisyklės įtvirtina ir palaiko skirtingą asmenų traktavimą. Pastarasis siejasi ne tik su lytimi, bet ir „rase“, amžiumi, etnine kilme, socialine klase ir pan.

Šiandien plačiai pripažįstama, kad, siekiant lyčių lygybės tikslų, nepakanka atsižvelgti į moterų ir vyrų padėties ypatumus. **Reikia įvertinti sankirtas** (ang. *intersection*) **su kitais tapatybės aspektais.**

Kritikuojamos praktikos, kai, tiriant situaciją, kur galimi du (ar daugiau) nelygybės pagrindai (pavyzdžiui, lytis, negalia, amžius), tik vienas jų laikomas pagrindiniu. Pavyzdžiui, tuo atveju, kai moterims ar vyrams skirtos priemonės neatsižvelgia į migracijos, negalios, lytinės orientacijos sąlygotus poreikius, o migrantams skirtose priemonėse neįvertinamas lyties dėmuo.

Suvokimas, kad lytis nėra vienintelis svarbus tapatybės aspektas yra procesas. Norint suprasti, kad **dėl savo tapatybių ar patirčių vieni asmenys visuomenėje įgyja daugiau galios, o kiti tampa pažeidžiami**, tenka rimtai sąmoningai apmąstyti ir savo turimas privilegijas. Neįmanoma to padaryti nesiklausant nelygybę patiriančių žmonių ar bendruomenių. Pavyzdžiui, organizuojant diskusiją apie moterų lyderystę, svarbu nepamiršti ir migrančių ar moterų su negalia lyderystės klausimo, užtikrinant, kad jos galėtų dalyvauti renginyje: pasirūpinant patalpų prieinamumu, vertimu į gestų kalbą, universalaus dizaino principais paremtos informacijos sklaida. Reikėtų maksimaliai supaprastinti ir renginio metu vartojamą žodyną, taip plečiant ratą galinčiųjų suprasti informaciją ir dalyvauti diskusijoje.

Jei siekiama didesnės ilgą laiką nuo viešojo gyvenimo izoliuotų žmonių įtraukties, svarbu atminti, jog visos nugalinančios patirtys praeityje kuria kliūtis įsilieti į viešąjį gyvenimą dabar. Todėl nepakanka organizuoti diskusiją įgalinimo tema. Tam, kad įvairūs žmonės žinotų, jog yra **kviečiami ir laukiamos**, jog nepatirs pažeminimo ar diskriminacijos, reikia nuveikti daug daugiau – įgalinimą paversti praktika.

Taip pat būtina kurti bendradarbiavimo ir **tarpusavio paramos saitus** tarp skirtingus socialinius klausimus keliančių aktyvistų ar aktyvistų, pilietinių organizacijų. Pavyzdžiui, svarbu būtų, kad dirbantieji smurto lyties pagrindu klausimais megztų ryšius su migrantų ar negalios organizacijomis, o pastarosios su lyčių lygybės klausimais dirbančiomis NVO.

Nėra realistiška kiekvienoje organizuojamoje veikloje atsižvelgti į visą tapatybių įvairovę. Tačiau siūlome kaskart apmąstyti, kokias žmonių grupes įtraukiame ar ketiname įtraukti. Taip pat aiškintis, kokiuose kontekstuose ir kurie iš tapatybės aspektų turi didesnės ar lemiamos reikšmės asmens patirčiai.

TRUMPAI

- Lyties **poveikis žmogaus galimybėms** neatskiriamas nuo „rasės“, negalios, amžiaus, etninės kilmės, socialinės klasės, seksualinės orientacijos ir kitų tapatybės aspektų bei patirčių.
- Atsižvelgti į lytį nepakanka – būtina įvertinti, kokie **kiti tapatybės aspektai** yra aktualūs konkrečiu atveju.
- Planuojant ir (arba) vykdant veiklas, būtina apmąstyti, ką galiu padaryti, kad tos ir tie iš mūsų, kas dėl savo tapatybės yra pažeidžiami, patiria diskriminaciją, atskirtį, **būtų labiau matomos ar labiau išgirsti**.

Lyčių nelygybės ištakos ir galimybės mažinti ją

Šiuolaikinėje visuomenėje lyčių nelygybės reiškinys siejamas su dviem pagrindinėmis ištakomis: patriarchalinėmis nuostatomis ir kapitalistine sistema.

Patriarchalinis požiūris formuoja kultūrinio seksizmo prielaidas. Jos apima bet kokias praktikas, kurios yra grindžiamos nuostata, kad **moterys** ir tai, kas siejama su jomis, **yra ne taip vertinga kaip vyrai** ir tai, kas siejama su jais. Šią nuostatą atspindėjo (o kai kuriose šalyse tebeatspindi) diskriminuojantys įstatymai, pavyzdžiui, draudimas moterims studijuoti ar balsuoti. Toks požiūris yra smurto prieš moteris pamatas – įskaitant neproporcingai dažnai moterų patiriamą seksualinę prievartą, smurtą artimoje aplinkoje, seksualinį priekabiavimą, prekybą žmonėmis ir kt.

Subtilias, dažnai vos apčiuopiamas ir įprastomis tapusias moterų nuvertinimo praktikas vadiname **kultūriniu seksizmu**. Ši sąvoka paaiškina, kodėl mokykliniuose vadovėliuose moterų asmenybėms, patirtims ar moterų teisių istorijai beveik neskiriama dėmesio. Kodėl, formuojant viešojo transporto infrastruktūrą, viešąsias erdves, priimant sprendimus, kuriant kompiuterinius algoritmus ir pan. nėra atsižvelgiama į moterims aktualias problemas, jų dažniau patiriamas situacijas?

Neįsisąmoninus lyties poveikio, didėja tikimybė, kad mūsų elgesys darbe, mokykloje, šeimoje bus paveiktas kultūrinio seksizmo. Taigi, net neturėdami sąmoningo tikslo diskriminuoti savo elgesiu ir toliau stiprinsime lyčių stereotipus, galios skirtumus.

Kapitalistinė tvarka remiasi su produkcija ir reprodukcija susijusio darbo padalijimu ir susiejimu su skirtingomis lytimis. Būtent šiuo laikotarpiu įsitvirtina požiūris, kad **moterys turi atlikti su rūpinimusi** (darbo jėgos reprodukcija) **susijusias neapmokamas funkcijas**, o vyrams tenka užduotis dalyvauti apmokamoje gamybos (produkcijos) srityje. Toks požiūris ilgainiui lėmė, kad namuose atliekamą rūpinimosi kitais veiklą nustota laikyti darbu – ji nepatenka į bendrojo vidaus produkto apskaitą. O moterų dominuojamos profesijos, susijusios su socialine reprodukcija, pavyzdžiui, socialinis darbas, slauga, priešmokyklinis ugdymas, valymo paslaugos – laikomos ne tokiomis svarbiomis. Jos akivaizdžiai prasčiau apmokamos nei vyrų dominuojamos STEM² profesijos.

Kai, planuojant ar vykdant projektines veiklas siekiama lyčių lygybės tikslų, svarbu aiškiai suvokti, **kokio pobūdžio kliūtis** – sukeltas kultūrinio seksizmo ar darbo padalijimo – **siekiame pašalinti**. Tai lems skirtingų strategijų pasirinkimą.

² STEM – anglų kalbos žodžių *Science* (mokslas), *Technology* (technologijos), *Engineering* (inžinerija), *Mathematics* (matematika) trumpinys.

- 1) Jeigu siekiame sumažinti kultūrinio seksizmo padarinius, galime imtis vadinamųjų **specialiųjų priemonių**, kurių tikslas – kompensuoti istoriškai padarytą žalą ir suvienodinti startinę vyrų ir moterų poziciją. Vienas specialiosios priemonės pavyzdys – lyčių kvotų įteisinimas formuojant kandidatų į Seimą ar savivaldybių tarybas sąrašus, siekiant lyčių požiūriu subalansuoto dalyvavimo valstybės valdyme. Kitas – konferencija, skirta moterų indėliui į nepriklausomybės atgavimą aptarti ar knyga apie moteris menininkes.

Specialiosios priemonės gali būti pasitelktos siekiant **keisti** bet kokias **pasenusias lyčių normas**. Pavyzdžiu galėtų būti lygiavertį vyrų dalyvavimą vaikų priežiūroje skatinantis projektas. Jis padėtų naikinti stereotipus (neva ši veikla moteriška – taigi nesvarbi, savaime pasidaranti) ir keisti praktikas. Ilgainiui šie pokyčiai darytų teigiamą įtaką moterų padėčiai (pavyzdžiui, mažėjant vyrų ir moterų atlyginimų atotrūkiui) ir vyrams (dėl tvirtėjančių ryšių su vaikais, darnesnių santykių poroje).

- 2) Kai kliūčių lyčių lygybei ištakos remiasi nuostatomis, jog tam tikros veiklos (visuomenės gyvenimo sritys) yra susijusios su konkrečia lytimi, tampa svarbu siekti **vienodo moterų ir vyrų dalyvavimo**. Pavyzdžiui, viešosiomis erdvėmis – sporto, rekreacijos zonomis, o taip pat profilaktinėmis sveikatos patikros programomis ar bendromis paslaugomis turėtų proporcingai naudotis ir moterys, ir vyrai; STEM, rašymo, šokio,

rūpinimosi gyvūnais ir kt. būrelius lankyti panašus skaičius mergaičių ir berniukų; tėvų susirinkimuose dalyvauti vienodas skaičius tėčių ir mamų. Jei ši proporcija realybėje stipriai iškreipta (atotrūkis didesnis nei 40 / 60), svarbu imtis priemonių situacijai keisti.

TRUMPAI

- **Patriarchalinis požiūris** sumenkina ir moteris, ir viską, kas siejama su jomis. Jis vis dar paplitęs, dažnai pasislėpęs po tuo, kas atrodo įprasta ir „normalu“ ar netgi laikoma prigimtimi.
- Jei nemąstome apie lyčių normas, didelė tikimybė – įtvirtiname **kultūrinį seksizmą**.
- Atstatant patriarchalinio požiūrio nulemtą neteisybę, galima imtis **specialiųjų priemonių**, kurios skirtos tik moterims ar tik vyrams. Pavyzdžiui, įvesti kvotas formuojant valdymo organus, organizuoti vienalytėms grupėms skirtas mokymų programas, ratifikuoti konvencijas, kurios stiprina būtent moterų teisių apsaugą.
- Kapitalistinei sistemai būdingas darbo padalijimas lėmė, kad moterims buvo priskirtos su rūpinimusi ir **socialine reprodukcija** susietos funkcijos – neatlygintinas ar menkai apmokamas darbas. Todėl susiduriame ne tik su patriarchalinių nuostatų nulemta vertikaliąja, bet ir horizontaliąja segregacija darbo rinkoje.

- Sprendžiant nelygaus **darbo pa(si)dalijimo problemas** svarbu rūpintis vienoda berniukų ir mergaičių, moterų ir vyrų, tėčių ir mamų reprezentacija visose gyvenimo srityse: kad galėtų tiek pat sportuoti ir skirti dėmesio savo sveikatai ar kitų asmenų priežiūrai, rinktis profesijas pagal savo gebėjimus ir polinkius, o ne primestus stereotipus.
- Šiuo atveju – nevienodas lyčių pasiskirstymas galimai rodo problemą. Turime siekti **lyčių balanso**.

Lyčių aspekto integravimas

Lyčių aspekto integravimo (angl. *gender mainstreaming*) strategija buvo priimta Jungtinių Tautų moterų konferencijoje, kuri vyko 1995 metais Pekine.

Lyčių aspekto integravimas – tai darbas, orientuotas į ilgalaikę visuomenės raidos perspektyvą. Tvarių rezultatų jis duoda tik tuomet, kai vykdomas nuosekliai ir sistemingai – formuojant politiką, planuojant ir įgyvendinant įvairias veiklas, vertinant rezultatus visuose sektoriuose.

Pagrindinis lyčių lygybės principo integravimo tikslas – panaikinti istoriškai įsitvirtinusį **išteklių paskirstymo moterims ir vyrams atotrūkį**, šiuos resursus suprantant

labai plačiai. Jie gali būti materialiniai, simboliniai, socialinės galios, statuso, erdvės, informacijos, ir t. t.

Siekiant lyčių lygybės tikslų, kaip paaiškinta ankstesniame skyrelyje, gali tekti imtis skirtingų strategijų. Taigi, lyčių aspekto integravimas vienu atveju bus susietas su **lyčių paritetu** (pas(is)kirstymas 50 / 50), o kitu – su **specialiųjų priemonių** įgyvendinimu. Pastaruoju atveju gali būti sąmoningai siekiama tik moterų ar tik vyrų dalyvavimo arba dalyvavimo skirtingomis proporcijomis. Pavyzdžiui, jeigu vykdoma veikla, skirta informuotumui apie teikiamą pagalbą susidūrus su smurtu artimoje aplinkoje didinti, nebūtų tikslinga vyrų informavimui apie specializuotos kompleksinės pagalbos centrus skirti tiek pat dėmesio kaip ir moterų (moters neproporcingai dažnai patiria smurtą artimoje aplinkoje).

Lyčių aspekto integravimo praktikos svarba:

1. **Svarbiausia – žmogus.** Skatinama įvertinti siūlomų priemonių, įskaitant ir politinių, poveikį skirtingų socialinių grupių žmonėms, kad jos taptų veiksmingesnės.
2. **Kokybiškas valdymas.** Lyčių aspekto integravimas praplečia sprendimų priėmimo suvokimą, parodo, kad tariamas neutralumas iš tiesų reiškia problemos, moterų, vyrų ar kitaip savo lytinę tapatybę apibrėžiančių žmonių padėties skirtumų ignoravimą.

3. **Veiksmingiau naudojami žmonių ištekliai.** Tik subalansuotas ir visavertis įvairių visuomenės grupių įsitraukimas gali užtikrinti darnią visuomenės raidą ir demokratinių procesų stabilumą.
4. **Lyčių lygybę susieja su dominuojančiu diskursu ir praktikomis.** Parodo, kad lyčių lygybė yra ne „tuščias pramanas“, o svarbi darnaus visuomenės gyvenimo sąlyga.
5. **Skatina matyti patirčių įvairovę.** Lyčių aspekto integravimas neapsiriboja vien moterų ir vyrų galimybių ar gaunamų išteklių atotrūkio mažinimu. Šios grupės nėra homogeniškos. Stiprų poveikį kasdienėms žmonių patirtims daro ir kiti tapatumo aspektai (negalia, amžius, etniškumas, lytinė orientacija, lyties tapatumas, sveikatos būklė ir t. t.), o tiksliau – jų sąveika. Svarbu į tai atsižvelgti.

TRUMPAI

- Visi žmonės patiria lyčių sistemos poveikį. Todėl, kad ir kur ar ką jie veiktų – **į lyties aspektą būtina atsižvelgti**. Net ir tiesiant kelius ar projektuojant namus.
- Tarptautiniu lygiu, siekiant stiprinti lyčių lygybę, sukurta **lyčių aspekto integravimo strategija**. Jos principais grindžiama Europos Sąjungos, Lietuvos valstybės politika ir viešųjų įstaigų veikla. Ši strategija gali būti aktuali ir privačiam sektoriui.

- Praktikoje tai reiškia, kad **nuolat pasitikrinama**, ar, vykdant veiklą, yra atsižvelgta į dėl lyties atsirandančius skirtingus žmonių grupių poreikius, o nelygybė ir jos padariniai šalinami.
- Įvairūs NVO remiantys fondai tiek projektų planavimo ir įgyvendinimo, tiek atsiskaitymo etapuose reikalauja parodyti, kaip integruojamas lyčių aspektas.
- Be aiškaus supratimo, kaip integruoti lyčių aspektą, priemonės, skirtos mažinti atotrūkį, gali, priešingai, jį padidinti.

Lyčiai jautri kalba

Kalbos negalima ignoruoti. Ne vien kaip svarbaus saviraiškos, komunikacijos įrankio. **Kalba formuoja mąstymą, savivoką ir pasaulėžiūrą.** Iš pirmo žvilgsnio nereikšmingi, tiksliau, neįsisąmoninti jos vartojimo aspektai gali daryti poveikį skirtingoms žmonių grupėms.

Kalba lyties požiūriu nėra neutrali. Šis teiginys jokių būdu nereiškia, kad moterys ir vyrai tarpusavyje bendrauja kaip Veneros ir Marso gyventojai. Tiesiog pati kalbos struktūra, **kalbos vartojimo taisyklės yra šališkos** lyčių požiūriu.

Lietuvių kalboje normine laikoma vyriškoji giminė, o moteriškoji – išvestinė. Tuo nesunku įsitikinti atsivertus

bet kokį lietuvių kalbos žodyną. Jei auditorija lyties požiūriu yra mišri, į ją kreipiamasi vyriškąja gimine. Absoliuti dauguma subjektiškumą įvardijančių daiktavardžių lietuvių kalboje – „žmogus“, „asmuo“, „subjektas“, „individas“ – yra vyriškosios giminės ir yra derinami su vyriškosios giminės įvardžiais. Tad savo subjektiškumą siekiančioms apmąstyti moterims tenka arba vartoti vyriškąją giminę, arba laužyti kalbos taisykles.

Kaip ši kalbos ypatybė veikia pasaulio suvokimą? Visų pirma, išmoko tai, kas siejama su vyrais suvokti kaip bendražmogišką, visiems vienodai vertingą patirtį. **Vyro ir žmogus sąvokos pradedamos suvokti kaip tapačios** (tai ypač ryšku angliško žodžio „man“ prasmėse³). Tuo tarpu apie moteris skatinama galvoti kaip apie pogrupį, kuris iš esmės skiriasi nuo norminės žmonių grupės, todėl jų poreikiai „gali palaukti, kol bus išspręstos rimtesnės problemos“. Moterys visuomenėje pradedamos suvokti kaip „mažuma“ ne dėl skaitlingumo (jos Lietuvoje sudaro 53,4 proc. visų gyventojų), o dėl kalbos sandaros.

Pamėginkite perskaityti frazę „Žmonės, kuriems gresia susirgti prostatos vėžiu, turėtų kartą per metus profilaktiškai pasitikrinti“. O dabar tą patį veiksmažodį atlikite su teiginiais: „Menstruojantys žmonės neturėtų susidurti su kliūtimis lankyti ugdymo įstaigas“; „Gimdantiems žmonėms reikalingas sveikatos draudimas“; „Verslo organizacijos turi sudaryti sąlygas žindantiems žmonėms“.

³ iš anglų kalbos į lietuvių žodis „a man“ gali būti verčiamas ir vyras, ir žmogus.

Kaip sekėsi? Pajutote nepatogumą skaitant paskutiniąsias tris frazes? Kilo noras jas pataisyti, sakant: menstruojančios moterys, gimdančios moterys, žindančios moterys? Numanome, kad moterys yra žmonės. Taip pat žinome, kad ne visiems aktualios su prostata susijusios problemos, tačiau kalbos logika leidžia prostatos klausimus pateikti kaip bendražmogiškus, o menstruacijų (gimdymo, žindymo) kaip specifiškai moteriškus. Štai taip, nepastebimai, vartojant kalbą įprantame moteris vertinti kaip mažiau vertingus visuomenės narius, nesvarbu, kas esame moterys ar vyrai.

Lietuvių kalbai būdinga gramatinė giminė apsunkena pastangas kurti lyčiai neutralią kalbą (tai daug lengviau gali daryti gramatinės giminės kalboje neturintys estai). Ši aplinkybė ypač nepalanki žmonėms, kurių lytinė tapatybė nesutampa su „moters“ ar „vyro“ kategorijomis.

Patriarchalinis paveldas yra palikęs pėdsaką ne tik gramatinėje lietuvių kalbos sandaroje, bet ir moteriškų pavardžių sudarymo taisyklėse. Didelė dalis moterų susituokusios keičia pavardę ar ją papildo. Prieš dvidešimt metų buvo įteisintos nepriesaginės moterų pavardės, kurios nesuteikia informacijos apie moters šeiminę padėtį, pavyzdžiui, Jankauskė ar Auškalnė. Visgi plačiai vartojamos ir pavardės su priesagomis „-ait“, „-yt“, „-ien“. Ši moteriškų pavardžių daryba neužkertą kelio diskriminacijai dėl šeiminių padėties. Pastaruoju metu siekiama įteisinti ir galūnės „-a“ vartojimą moteriškose pavardėse. Šis morfologinis sprendimas mažintų galimybes spręsti apie asmens lytį remiantis pavarde.

Lietuvoje daugėja balsų, skatinančių iš esmės **reformuoti lietuvių kalbos gramatiką**, atveriant naujas galimybes vartoti lyčiai neutralią kalbą, bent jau tam tikrose situacijose, pavyzdžiui, įvardijant profesijas. Tai išties įdomios diskusijos.

Šiandien siūlome žengti pirmąjį žingsnį ir, pasitelkus esamas lietuvių kalbos gramatikos galimybes, **pradėti vartoti lyčiai jautrią kalbą**. Daryti tai galima kūrybiškai, netgi eksperimentuoti su grafiniais ženklais. Tikėtina, kad ateityje nusistovės vieningos lyčiai jautrios kalbos vartojimo taisyklės.

Vilniaus universitetas [Lyčiai jautrios kalbos gairėse](#) atkreipia dėmesį, kad lyčiai jautri kalba „yra neatsiejama pagarbių darbo ir studijų santykių dalis“. Principai galioja tiek šnekamajai kalbai, tiek įvairiems rašytiniams tekstams.

Svarbu suprasti, kad lyčiai jautrios kalbos gairėmis **nesiekama varžyti kalbos**, primesti taisykles ar bausti už jų nesilaikymą. Tai – savanoriška bendruomenės pastanga sąmoningiau vartoti kalbą. Ne „dėl varnelės“, politinio korektiškumo, o siekiant mažinti lyčių stereotipus ir skatinti realius lygias galimybes visoms ir visiems užtikrinančius pokyčius visuomenėje.

Vilniaus universitetas 2020 m. patvirtintose [Lyčiai jautrios kalbos gairėse](#) išskiria 3 pagrindines kalbines strategijas:

- **Nuoseklus lyties žymėjimas.** Tai reiškia, kad siekiama nuosekliai įvardyti lyties variantus, jie gali

būti keičiami vietomis, tačiau turi atspindėti tai, kad žmonių grupė, apie kurią kalbama, yra mišri lyties požiūriu. Pavyzdžiui: „šis leidinys skirtas visoms ir visiems“; „slaugytojai ir slaugytojos atlieka itin reikšmingą darbą“; „renginio dalyvės ir dalyviai aktyviai įsitraukė į diskusiją“.

Siekiant taupyti vietą tekste gali būti vartojami skliaustai, pasvirasis brūkšnys, ilgasis apatinis brūkšnys ir kiti spaudos ženklai. Pavyzdžiui: „apklausos respondentės / ai“, „mūsų darbuotojai (-os)“.

Atkreipiame dėmesį, kad tais atvejais, kai kreipiamasi tik į moterų grupę, tikslinga vartoti tik moteriškąją giminę. Pavyzdžiui, jei į jūsų seminarą atvyko tik moterys – drąsiai kalbėkite su jomis moteriškąja gimine.

- **Lyties žymėjimo intervencijos** yra pavienės ir tikslingos priemonės. Pavyzdžiui, profesijos, kuri šiuo metu stipriai siejama su vyrais, atstovus instrukcijoje galima įvardyti moteriškąja gimine – „ištikus tokiais situacijai reikia susisiekti su programuotojomis“. Taip pat prie šios strategijos priskiriama naujų žodžių daryba, pavyzdžiui, sąvokos „žmoga“ vartojimas.
- **Lyties žymėjimo vengimas** rodo pastangas rinktis gramatines žodžių formas, kurios padeda išvengti nuorodų į lytį. Tam gali būti pasitelktas ir žodžių trumpinimas, beasmenės formos. Pavyzdžiui: „mūsų komandos fotografija“ (vietoj „mūsų

komandos nariai“), „fotograf.“ (vietoj „fotografas“ ar „fotografė“), „tyrime aptariama“ (vietoj „tyrimo dalyviai“).

Kiekviena organizacija ar įstaiga gali pasirinkti kalbinę jautrumo lyčiai strategiją. Svarbiausia, kad vyriškoji giminė kaip „neutrali“ neužgožtų moteriškosios giminės, nebent turimi galvoje būtent vyrai.

TRUMPAI

- Lietuvių kalba lyties požiūriu **nėra neutrali**, normine laikoma vyriškoji giminė.
- **Kalba daro poveikį** pasaulio suvokimui. Todėl tai, ką siejame su vyrais, suvokiame kaip bendražmogišką patirtį, o moteriškąją – kaip svarbią tik joms.
- Kūrybingai renkamės, kaip **kalbą paversti lyčiai jautresne**. Kalbant ar rašant galima įvardyti lyčių variantus („dalyviai ir dalyvės“, „klientės ir klientai“), vengti nuorodų į lytį (vartojant padalyvines formas) ar pasirinkti kitas strategijas.
- Lyčiai jautrios kalbos vartojimas bendraujant žodžiu ar raštu kuria **pagarbų santykį** ir alternatyvas kultūriniam seksizmui būdingam moterų nuvertinimui.

3 R – įrankis pa(si)tikrinimui

Lyčių aspekto integravimas neprivalo būti sudėtinga užduotis! Šiame skyriuje pristatysime paprastą priemonę⁴, plačiai žinomą 3R⁵ metodo pavadinimu. Jis padės pa(si)tikrinti, ar pavyko integruoti lyčių aspektą.

Šį metodą galima taikyti tiek projekto planavimo, tiek paraiškos rengimo, veiklų įgyvendinimo, tiek rezultatų sklaidos etapuose.

Pagrindinė šio trijų žingsnių metodo idėja – **rinkti duomenis apie moteris ir vyrus** (arba mergaites ir berniukus) siekiant išsiaiškinti, ar turimos sąlygos ir galimybės yra vienodos. Jei pastebima atskirtis – lengviau aiškintis, kokia to priežastis ir kaip situaciją keisti.

Duomenų rinkimo nereikia bijoti. R3 metodas padeda išvengti sudėtingų, laikui imlių procedūrų, kurių reikalauja išsamus akademinis tyrimas ar reprezentatyvi apklausa. Taikant jį pakaks tik **tiek duomenų, kiek reikia pa(si)tikrinimui**.

⁴ Metodas sukurtas 1997 metais, įgyvendinant Švedijos savivaldos asociacijos projektą JAMKOM. Autorė – Gertrud Åström.

⁵ 3R yra trijų pagrindinių analizės žingsnių – angl. *Representation, Resources, Reality* – trumpinys.

Pirmasis žingsnis (R1) – Reprezentacija (kitaip – atstovavimas)

Atliekant pirmąjį žingsnį yra tiesiog surenkami duomenys. Priežastys šiame etape yra nenagrinėjamos. Verta netgi sąmoningai save stabdyti nuo samprotavimo apie priežastis.

Paprasčiausiai siekiama atsakyti į klausimą „Kas?“.

Kas:

- priima sprendimus?
- vykdo nurodymus?
- yra pagrindiniai naudos (paslaugų) gavėjai?

Atliekant šį žingsnį svarbu surinkti ne tik skaičius, bet ir procentinę moterų ir vyrų padėties palyginimo išraišką – kiek procentų sudaro moterys (mergaitės) ir vyrai (berniukai). Šios informacijos prireiks vėliau vykdant analizę.

Iš esmės reikia užpildyti lentelę, kurioje skaitine ir procentine išraiška surašyta, kiek yra moterų ir vyrų sprendimų priėmėjų, vykdytojų ir naudos gavėjų grupėse.

	Skaičiai		Procentai	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
Sprendimų priėmimas				
Vykdymas				
Gaunama nauda				

Pavyzdžiui, inicijavote projektą, kurio tikslas – pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą kaimiškose bendruomenėse. Atlikdami pirmąjį žingsnį (R1) turėsite įvertinti sprendimų priėmėjų sudėtį (pavyzdžiui, kas nusprendė, kad teikiamos bus būtent šios paslaugos (a); kas įgyvendino numatytą veiklą (b), ir kas buvo naudos gavėjai (c).

	Skaičiai		Procentai	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
Sprendimų priėmimas (a)	4	1	80	20
Vykdymas (b)	7	2	71	29
Gaunama nauda (c)	70	12	71	18

Galime matyti ryškų vyrų ir moterų disbalansą visose trijose duomenų kategorijose. Atliekant trečiąjį žingsnį (R3) šiuos duomenis interpretuosime. Todėl svarbu turėti ne tik skaitinę, bet ir procentinę informacijos išraišką.

Antrasis žingsnis (R2) – Resursai (kitai – ištekliai)

Ištekliai šiame kontekste suprantami plačiai. Tai gali būti pinigai, laikas, erdvė, informacija, paslaugos, materialinės naudos, kvalifikacijos kėlimo galimybės ir t. t.

Atliekant šį žingsnį ir vėl tiesiog renkami duomenys. Šįkart – atsakant į klausimą „Kiek?“

Kiek:

- konkretaus išteklių tenka moterims (mergaitėms)?
- konkretaus išteklių tenka vyrams (berniukams)?

Vėlgi, svarbu turėti ir skaitinę, ir procentinę moterų ir vyrų padėties išraišką.

Pavyzdžiui, vykdote projektą, skatinantį senjorus leisti laisvalaikį aktyviai. Atlikę pirmąjį žingsnį (1R) surinkote informaciją apie sprendimų priėmėjus ir vykdytojus bei naudos gavėjus. Paaikškėjo, kad jūsų bendruomenėje 65+ amžiaus grupėje yra 81 senjorė ir 36 senjorai. Tai moterys sudaro 69 proc., o vyrai 31 proc. bendruomenės.

	Skaiciai		Procentai	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
Bendruomenės senjorai (1R – naudos gavėjai)	81	36	69	31

Dabar skaičiuokime išteklius (R2). Mums aktualus senjorių ir senjorų dalyvavimas bendruomenės renginiuose. Įvertinus lyčių pasiskirstymą paaiškėjo, kad bendruomenės renginiuose lankosi 76 moterys ir 16 vyrų. Taigi, moterys sudaro 82 proc. besilankančiųjų bendruomenės renginiuose, o vyrai – 18 proc.

	Skaičiai		Procentai	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
Bendruomenės renginiuose dalyvavę senjorai	76	16	82	18

Aišku, visada galima surinkti detalesnius duomenis. Bendruomenės renginiai yra gana plati sąvoka ir tikėtina, kad vieni renginiai yra labiau patrauklūs senjorėms, kiti – senjorams. Galime sudaryti lentelę, detalizuojančią, kiek žmonių lankosi ekskursijose į lankytinas vietas, skaitovų klube, futbolo varžybose, liaudies šokiuose ir pan. Palyginus šiuose renginiuose dalyvaujančių senjorių ir senjorų procentus, susidarys aiškesnis vaizdas apie išteklių paskirstymą.

	Skaičiai		Procentai	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
Ekskursijos į lankytinas vietas				
Skaitymo klubas				
Futbolo varžybų stebėjimas				
Liaudies šokiai				
Mechaninės dirbtuvės				
Dailės klubas				
Trečiojo amžiaus universitetas				
Šiaurietiškos lazdos				
Kita				

Kuo detalesnius surenkame duomenis, tuo geriau galime matyti, ar mūsų pastangos suteikti lygiavertes paslaugas visoms ir visiems bendruomenėje **iš tiesų pasiekia savo tikslą**. Kol nematome skaičių, tol galime galvoti, kad savo veiklas darome visiems, kviečiame visus. Leidus kalbėti statistikai – ji arba tai patvirtins, arba paneigs.

Svarbu! Atlikdami (-os) pirmąjį ir antrąjį žingsnius:

- susitelkite į lyčių proporciją (procentus);
- surinkite informaciją tiek apie vyrus, tiek apie moteris;
- pirma *Reprezentacija* (1R) ir tik po to *Resursai* (2R);
- tik skaičiuokite, ne analizuokite;
- kuo paprasčiau – duomenų reikia tiek, kad išryškėtų tendencijos;
- **darykite viską su malonumu!**

Trečiasis žingsnis (R3) – Realybė

Priešingai nei pirmieji du, trečiasis žingsnis yra susijęs su **kokybine analize**. Dabar, kai jau turite visus kiekybinius duomenis, atėjo laikas užduoti klausimą „Kodėl?“

Kodėl:

moterų (mergaičių) ir vyrų (berniukų) padėtis skiriasi?

Atsakymas į šį klausimą ne visuomet lengvai surandamas. Jūsų aptikta reprezentacijos ir išteklių paskirstymo nelygybė gali būti susijusi su **įsišaknijusiomis lyčių normomis**, stereotipais, įsisenėjusiomis praktikomis. Tai – sudėtingos, kompleksiškos ir, kartais, paslėptos problemos, kurias ne visuomet paprasta suprasti. Tačiau

pasigilinus – pasidomėjus kitų organizacijų ar mokslininkų atliktais tyrimais – galima pamatyti platesnį vaizdą ir susirinkti įžvalgų, kokių pokyčių svarbu siekti.

Grįžkime prie pavyzdžio apie senjorių ir senjorų dalyvavimą renginiuose. Lygindami duomenis, surinktus per pirmąjį ir antrąjį etapą, matome, kad senjorių bendruomenėje daugiau nei senjorų. Taigi, mūsų tikslas negali būti 50 / 50 proc. pasiskirstymas. Laikytume, kad išteklius paskirstytas lygiaverčiai, jei moterys sudarytų 72 proc., o vyrai – 28 proc. renginių dalyvių. Pagal surinktą statistiką visgi 82 proc. renginių yra moterys.

Vadinasi, jūsų organizuojamuose laisvalaikio renginiuose vyrai lankosi rečiau (senjorų vyrų aktyvumas skatinamas mažiau nei moterų). Dabar atėjo laikas paklausti – kodėl? Ar tai, kad vyrai yra mažiau įsitraukę į renginius, lemia jų prigimtis? Galbūt tai, kaip jie buvo auklėjami ir kokias patirtis sukaupe gyvenimo eigoje suformavo didesnę uždarumą, prastesnius socialinius įgūdžius? O gal, siūlant veiklų galimybes, nepagalvojame apie moterų ir vyrų poreikių, socializacijos, įpročių, interesų skirtumus? Jeigu šias veiklas organizuoja daugiausia moterys (R1 duomenys), galimai jos siūlys tai, kas joms atrodo smagu. Tikėtina, kad tai bus šokiai, žygiai, skaitovų klubas, o ne žvejybos ar stalo futbolo klubai. Taigi, šališkumas gali pasireikšti ne iš blogos valios, o tiesiog todėl, kad nesame pajėgios ir pajėgūs numatyti visko.

Geriausi sprendimai priimami, kai sprendimų priėmėjų ir vykdytojų grupėse yra daug įvairovės. Ne tik lyties, bet ir kitais tapatybės aspektais.

Atlikus 3R analizę galime planuoti naujų veiklų senjorams, į kurias įsitrauktų daugiau vyrų. Taip pat galime ieškoti strategijų, kaip pritraukti vyrus į jau vykdomas veiklas, kuriose jie kol kas nėra taip aktyviai įsitraukę. Galiausiai, galime matyti, kad dirbdami su vaikais ir jaunimu turime mažinti lyčių stereotipus, kad pasiekę vyresnį amžių jie galėtų įsilieti į įvairias veiklas.

Svarbu sau nuolat priminti – visa, kas susiję su moterų ar vyrų elgsena, **nėra savaime suprantamas dalykas**. Vienokios ar kitokios elgesio tendencijos reiškiasi ne dėl XX ar XY chromosomų poveikio, o dėl visuomenėje įsitvirtinusių normų, taisyklių, nuostatų, stereotipų. Visa tai veikia ir mus. Todėl svarbu nepamiršti lyčių aspekto integravimo tikslų – lyčių lygybės – ir nuosekliai **ieškoti galimybių šalinti kliūtis**.

Absoliuti dauguma su lyčių nelygybe susijusių praktikų yra natūralizuotos, nepastebimos, pateisinamos. Todėl svarbu domėtis mokslinių tyrimų įžvalgomis. Jos gali padėti tinkamai interpretuoti ir jūsų projektinių iniciatyvų rezultatus.

Kam komunikuojame?

Informacijos apie vykdomas veiklas sklaida – neatskiriama nuo pačių veiklų vykdymo. **Informacija – vienas tų išteklių**, kuris taip pat gali (ir deja, dažnai būna) paskirstytas nevienodai.

Todėl prieš imantis informacinės, projekto rezultatų sklaidos ar viešinimo atsakykite sau į šiuos ir panašius klausimus:

- Kas yra tikslinė jūsų komunikacijos auditorija? Ar ją pasirinkote sąmoningai?
- Kokį žodyną (metaforas, epitetus, veiksmažodžius, būdvardžius ir t. t.) naudojate? Kieno – moterų ar vyrų – dėmesį visų pirma patrauks jūsų žodžiai? Ką padaryti, kad tekstas taptų labiau įtraukus?
- Kokius vaizdinius pasitelkiate žinutei iliustruoti? Ar jie įtvirtina lyčių stereotipus, o gal juos griauna?
- Kokiose aplinkose platinote savo žinutes? Ar tose aplinkose dažniau lankosi moterys, vyrai? Kur dar galima būtų informaciją paskleisti, kad ji pasiektų tas ir tuos, kuriems skirta?
- Kokias nuostatas ir (arba) vertybes įtvirtina jūsų komunikacija? Kaip prisideda prie lyčių lygybės tikslų?

Į ką svarbu atkreipti dėmesį rašant projektus?

1. Projektą vykdanči organizacija ir projekto komanda.

- Ar organizacijoje priimtos tvarkos, kurios užtikrina saugią darbo aplinką? Ar įdiegti mechanizmai, suteikiantys galimybes saugiai pranešti apie seksualinį priekabiavimą ar patirtą diskriminaciją?
- Ar organizacijos užmokesčio už darbą sistema užtikrina vienodą atlygį visoms ir visiems? Ar vertinamas darbo užmokesčio pasiskirstymas lyties aspektu? Ar suteikiamos galybės darbą derinti su asmeniniu gyvenimu ir šeima, ypačingai vaikų ar kitų žmonių priežiūra (ir moterims, ir vyrams)?
- Ar jūsų projekto komandoje yra įvairių žmonių?

Jei komanda homogeniška lyties ar kitais aspektais, reikėtų suplanuoti įtraukti kitų žmonių perspektyvas, patirtis, situacijos vertinimą. Galbūt reikėtų numatyti bendradarbiavimą su kitomis organizacijomis? Kitas variantas – konsultacinės grupės įkūrimas. Tokia grupė galėtų reguliariai teikti grįžtamąjį ryšį apie vykdomas veiklas. Į ją galima pritraukti žmones, kuriuos: a) paveiks jūsų veikla; arba b)

turinčius savitos patirties, kuri atneša pridėtinės vertės projekto turiniui (pavyzdžiui, vyras su judėjimo negalia, pabėgėlė moteris, nebaltaodis vyras, smurtą artimoje aplinkoje patyrusi moteris su regos negalia ir pan.).

2. Projekto veiklų atitikimas lyčių lygybės tikslams.

- Ar į projekto veiksmų planą įtraukėte veiklas, kurios skirtos tiesiogiai spręsti su lyčių nelygybe susijusias problemas?

Svarbu aiškiai įvardyti, kokias problemas spręsite ir kokio poveikio sieksite. Remkitės duomenimis apie dabartinę situaciją.

Vertinga numatyti bendradarbiavimą su lyčių lygybės srityje dirbančiomis pilietinėmis organizacijomis. Planuokite bendradarbiavimą, kuris būtų abipusiai naudingas.

- Ar planuojamose veiklose, kurios nėra skirtos tiesiogiai spręsti su lyčių nelygybe susijusias problemas, atsižvelgėte į jų poveikį moterims ir vyrams?

Apsvarstykite, kaip vyrų ir moterų galimybes, išteklius (žinios, gebėjimai, kompetencijos ar kt.) ir situacija pasikeis įgyvendinus jūsų projektą.

3. Komunikacija.

- Ar savo informacinėse veiklose (diskusijose, laidose, pranešimuose spaudai ir kt.) vadovausitės lyčių lygybės principais?
 - Jei ketinate pasitelkti ekspertus ar ekspertus, numatykite užtikrinti jų įvairovę ir lyčių pusiausvyrą.
 - Numatykite užtikrinti dalyvaujančiųjų renginiuose ar gaunančiųjų informaciją kitais kanalais įvairovę.
 - Jei į komunikaciją įtrauksite pažeidžiamus žmones, pavyzdžiui, pasakojančius apie skaudžias savo patirtis, numatykite papildomas priemones užtikrinti jų saugumui užtikrinti. Skirkite didesnę dėmesį informuotam sutikimui, leiskite peržiūrėti paruoštą medžiagą ir kt.
 - Numatykite, kaip įvertinsite, kokias žmonių grupes pasiekė jūsų informacija.
 - Komunikuodamos ar komunuodami, pavyzdžiui, rengiant leidinius, žinutes, užtikrinkite, kad neįtvirtinsite žalingų lyčių stereotipų.
 - Pasirinkite ir naudokite lyčiai jautrios kalbos strategiją.
 - Nevartokite kultūrinį seksizmą įtvirtinančių terminų, pavyzdžiui „vedęs” ar „ištekėjusi” (keičiame: susituokęs, susituokusi), „medicinos seselė” (keičiame: slaugytojai ir slaugytojos) ir pan.

- Taikykite universalaus dizaino principus – savo komunikacinį turinį pateiksite būdais, priimtinais skirtingoms žmonių grupėms, pavyzdžiui, raštu, garso įrašu, lengvai suprantama kalba ar kt.

4. Projekto vertinimas.

- Kokius duomenis rinksite apie veiklose dalyvausiančius asmenis?
 - Kad galėtumėte įvertinti projekto poveikį lyčių lygybei, aktualu rinkti duomenis apie lytis.
 - Atsižvelkite į translyčius asmenis. Klausdami dalyvių apie lytį, suteikite galimybę pasirinkti ne tik moters ar vyro kategoriją, bet ir kategoriją „kita“.
 - Siekiant tvarių rezultatų, jums gali būti svarbūs ir kiti žmonių tapatybės aspektai. Pagalvokite apie amžiaus, socialinės padėties, negalios, etninės kilmės ar migracijos patirtis, kitus aspektus.
- Kaip įvertinsite projekto poveikį lyčių lygybei?
 - Planuodamos ar planuodami projekto vertinimą, numatykite priemones, kurios leis įvertinti poveikį. Tai galite numatyti ir išorinio vertintojo funkcijose. Galima pasitelkti surinktus duomenis, fokusuotas grupių diskusijas ir (arba) interviu.

lgpc

**lygių galimybių
plėtros centras**